

Szerkesztőség
és kiadóhivatal:
Budapest,
I., Győri-út 13.

BOTOND

Szépirodalmi és tudományos folyóirat
Megjelenik havonként

Egyes szám ára
6000 korona
Egész évre
60.000 korona

Száz esztendő fordulója.

Csaknem valamennyi nagy magyar politikusnak megvan a maga költő-párja. Ez az összetartozás és elválaszthatatlanság legtöbbször az elvi és temperamentumbeli hasonlóságon (Kossuth-Petőfi, Deák-Arany), néha azonban éppen az ellentétben (Tisza-Ady) alapul. Ha már ilyen összevetéseket merünk megkísérelni, úgy Széchenyi irodalmi pendant-jának Vörösmarty-t kell tekintenünk. Mert amit a 30-as évek magyarja gondolt, azt kifejezte Széchenyi; és amit a 30-as évek magyarja érzett, azt kifejezte Vörösmarty. A két szellemi nagyság centenáriumának egybeesése tehát nem a historia véletlen szeszélyében, hanem mély történeti igazságban gyökeredzik: mindkettőt egy kor hozta s mindkettő egy kort hozott. S csodálatos: saját életükkel végigélték a magyarság történetét is; volt honfoglalásuk, volt tengerekig érő hatalmuk és dicsőségük s leáldozásuk? ... Ami Széchenyinek Döbling és ami Vörösmartynak az „Emberék”: az a nemzet életében — Trianon. Az ezeréves drámá tragikus kifejlésében ők az összeroppanás legszomorúbb hősei.

Nagyjaink centenáriumjai mindig megszülték önmagukból az illetők kultuszát is. Széchenyi kultusza száz esztendő és mennél többet élünk, annál közelebb ér hozzánk hallhatatlan szelleme. Őt nem centenárium tette aktuálissá, hanem eszméinek valóságos beteljesedése. A fellépésétől eltelt száz esztendő csupán azt jelenti, hogy ennyivel járt előttünk s hogy a forradalmi politika többszöri bukásából tanultuk csak meg, hogy népszerű politikusok helyett okos politikusok kelljenek. De az ő sorsa még-peccsételődött abban, amit Andrássy mond róla: „Amikor körülrajongták, szeretettel bámulták, ő nem akart az activ politikában vezérszerepet vállalni; később pedig amikor ő az elsőség után vágyódott, amikor Kossuthnak a kezéből, akinek befolyásától a hazát féltette, ki akarta a vezető gyeplőt ragadni, ez eredménytelen maradt.” Népszerű volt, mikor még önmagát sem ismerte igazán és még nem hallgatott, amikor mindenkinek reá kellett volna figyelnie.

Ha azt keresnők, hogy Széchenyi munkásságából mi az, ami napjainkban legidősebb, legfőképpen *fajpolitikájára* kell gondolnunk. Mert a magyar föld széjjelszaggathatta önmagát, letéphette tagjait — ettől a legkényesebb és legfájdalmasabb problémájától nem szabadult meg. Mintha Magyarországon nemzetiségi kérdés nélkül már nem is

lehetne élni. Mert ha nincs, van aki csináljon. Honfoglalásunk ezer éve tart s annyszor ismétlődik, ahányszor idegen lép hazánk földjére. Hiszen a magyar paraszt a városban még ma is ezerszer idegenebb, mint egy csokoládészínű szerecsen. Eredmény ez, diadala sokaknak! Hol van Széchenyi legfőbb ideálja: a nemzeti *egység*? Minket nem Trianon daraboló széjjel, hanem századok óta apróztuk fel önmagunkat. Széchenyi szavait idézem: „El vagyunk darabolva, pártfelek, hitvallás, külön nemzetek s municipiális alkotmányunk által s ez az eldarabolás teszi hazánkat egy beteg, haldokló testhez hasonlóvá, melyben a vér nem kering.“ (Világ). S ez az állapot sosem javult. Sőt! Ha valaki a magyarságnak nemzeti egységre való törekvését támogatta, ezer helyen tépődött fel a megbotránkozás sebe s az illőre a gyűlölködés és nemzetiségi türelmetlenség vádját olvasták. Sohasem szerethettük önmagunkat, mert mindenkinek szabad volt fajpolitikát űzni, csak nekünk nem.

Megértést, türelmet és szeretetet! — halljuk a túlról. S kérдем: szeretetünknek szeretet volt-e a jutalma? Ha nemzetiségeink szeretetért áhítoznak, akkor minden gyűlölséget feloldó szeretetükben miért nem áldozzák fel saját faji érdekeiket és „kulturájukat“ s miért kívánják ezt csak a magyarságtól? Az idegen jövevények vágyait és végső céljait látta Széchenyi, amikor így kiáltott fel: „Mi még emancipáljuk a zsidókat, de ki emancipál *minket* a zsidók alól?“ Messzebbre tekintő fajpolitikánk nem üldöz boldog-boldogtalant, csupán azt, aki a közömbös, sőt az ellenünk fújó politika híve. A magyar jövő induljon a szeretet jegyében, de ez a szeretet ne a nemzetiségek önző-, hanem Széchenyinek hatalmas, minden magyart átölelő határtalan magyarság-szeretete legyen. Mert a magyar lélek két vég között lebeg: Széchenyi tébolyától — Budapest blazirtságáig. Most talán még középpontban áll, de ha egyszer innen kibillen, inkább a téboly felé közeledjék — melynek legenyhébb megnyilvánulása a kétségbeesés, — mint a blazirtság felé, amelynek porszemnyi mérge is megöli a faj életét.

* * *

Széchenyi előre nézett, Vörösmarty — hátra. Széchenyi kiépítette a magyar jövőt, Vörösmarty megörökítette a legszebb múltat.

Igy született meg száz esztendővel ezelőtt a Zalán Futása. Fialtal poéta verselte az ifjúság bőbeszédűségével, szépségtörekvéseivel, lendületével és — félreccsúsásaival. De a klasszikus forma béklyói alól is kiérezzük az erő, a bő-vér s az izig-magyarság lüktetését. Az agyonstilizáltság, amely a mű legfőbb hibájának tekintendő, még mindig megbocsájtható, mert hiszen legnagyobb hibája a legnagyobb ékessége is költeményének: a mondanivalóinak agyonstilizáltsága a magyar nyelv bújá növényzetű üvegházává varázsolja alkotását.

Nyelvének ereje és gyengédsége milyen pompásan váltakozik! Dördülő paizsok, zuhogó dárdák muzsikája az ő nyelve. És mikor Hajna fürdését írja le? Oly tiszta gyönyörrel nőt lemezteleníteni csak igaz s tiszta lelkű poétának lehetséges. Semmi bántó erotikum, (csodálatos, hogy Zoltvány éppen itt kezdi ki Vörösmarty erkölcsi érzékét!), — még a megrajzolt alak sem testszerű. Hajna képe nem erős megvilágítású olaj-portrait, hanem levegős tájból csak remegő távlatokon át éreztetett hableány. Szinte nem földi lény, hiszen boldogtalan szerelmese is tündér: a Hajnal fia. Mily szépen tud írni Vörösmarty az első szemérmes csókról, amely Hajna szüz-ajkát éri:

„A régi kinnal rejtett sok gondolat ébred
És az ajak bibor-küszöbét érinteni bátor.“

Csodálatos elgondolása ez a sellő a költőnek s amily kedves előtte, olyan hozzáillő szavakkal meri csak megközelíteni. Szinte nőies finomsággal ír róla, Hajnában is a Szép Ilonka-sorsot látva. De nem ez a napsugaras folt a Zalán Futása. Hajna fel-felbukkanásai csak pillanatnyi felüdülések. Az ősi harcok robajának visszhangja: ez a nagy epos! Ha jellemezték valaha költői nyelvet ezzel a szóval: erő úgy, Vörösmarty-nak ez jár. Eposának valamennyi szépségét súlyos pompáju remek alakzat-alkotásai díszítik. A persornificációkat különösképen szereti. A nyilaknak, kárdoknak szinte öntudatuk van. A lovak éreznek, gondolkoznak; a „kormos-agyu sziklák“ mintha hipnotizálnák az olvasót borzalmas barlangszemükkal. Sírnak a fák, jajgat a föld és megrészegek a forró véritaltól . . .

Mennyi, mennyi szépség és mégis olvasatlan, mondhatnám népszerűtlen már a Zalán futása. Terjengőssége mellett ennek az lehet az oka, hogy az eseménysorozat nincs drámailag felépítve, a rövid feszültségeket hosszú pihentetések váltják fel, s az epizódok is állandóan ismétlődnek, csupán a szereplők változnak. S vajjon kít ismerünk? Senkit. A hősök felbukkannak a csaták forgatagában, egy-két pillanatra látjuk és halljuk, amint szónokolnak ellenfelükkel, azután lebuknak, elpusztulnak; Kármel, Orontes, Álkes, Izács, Edömér . . . mindegyik. Árpádot is csak messziről látjuk, ruhája csillog, hangja mennydörög, látjuk, hogy éppoly vad, mint bármelyik bolgár vitéz, de a *honalapító* Árpádból halvány körvonalat sem látunk. Arany csak ezen a ponton nőhetett Vörösmarty fölé az epikában. Mert nyelv művésznek Vörösmarty a legnagyobb. Elérhették, de túl nem szárnyalta senki.

Eposa egy harsogó orkeszter, amely csak pillanatokra csillapítja le erejét, szólóztatva a halk zengésű hárfát, hogy annál hatalmasabb szólamokon hozza ismét a harcot dicsőítő himnusokat.

Eposa egy barna-fekete Rudnay-kép s csak messze-messze mereng egy üde kék égfiátny. Hajna szeme talán?

Eposá: dúzzadó izmú birkózók szobortömege, csupa megfeszült akarat és készség.

Százesztendős eposza az erősek apoteozisa. De őnéki nem kellett orkeszter, ecsét, véső. Nála minden szépség formálója és kifejezője egy: a nyelv.

A magyar nyelv!

Álmok álmódója.

*Hagyjatok el még, hagyjatok,
Most olyan szépet álmodok!
Zöld vetés ring a halmokon
S a légben fenn
Pacsirta zeng:
A haza él, nem haldokol!*

*Az élet nem bús, nem sivár,
Elült a zaj, a pártviszály.
S a nép vígan, mint azelőtt
Kéz a kézben,
Szent békében
Építi az új, szebb jövőt.*

*Új jövőt, szépet, jót, ahol
Szabad a nép, szabad a hon!
Fiura nem száll ős átka,
Hősök népe
Szenvedése,
Szent vére nem hullt hiába!*

*E honban úr lett a magyar
Szív egyet dobban, karba kar.
Szabadsághimnusz zengenek
Futó habok,
Völgyek, halmok,
Ujjongó, boldog emberek!*

*S a lelkelem égve így dalol:
Szabad a nép, szabad a hon!..
Ébredni mégse akarok:
Hátha az álmodom
Meg se találom...
Hagyjatok el még, hagyjatok!*

FAZEKAS ERNŐ.